

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

NAMA 26.

HASTINGS.

Hepetema 1, 1923

TE TOA TAKITINI

TE MANAAKI O TE TANGATA.

NA MOIHI TE MATOROHANGA.

HE kupu tohutohu enei na Te Matorohanga ki a Te Whatahoro i te wa e tuhituhi ana tera i nga korero o te Kauwae-runga. o te Kauwae-raro o nga Whare wananga o te Tai-rawhiti. i whakatepea e Te Matorohanga ki a ia. He korero e kaka ana kia whakamaharatia i roto i enei ra. Koia enei aua korero:---

Kua mohio au ma konei e manaaki nga korero nei, ma te pakeha nei. E aia ana, e tai, kia kaha, ma kona koe e mohiotia mai ai e te tangata, ma kona koe ka naumaitia ai e te tangata. E ta! taku kupu ki a koe, kia manaaki i te tangata rahi, i te tangata iti. Te ihu takiri o te rangatira, whakautua: he pehi mana hoki tana. ka ea, ka mutu, kua ai. Te kanga na te ware kuaa hei utua, koi utua e koe ka mahue koe. Na te huruhuru i rawe ai te manu: ki te kore he huruhuru, kaore e rawe: waihoki ma te tangata hei maru mou, ka tu koe, ka manahau hoki te kupu ki te aroaro o nga hapu. E puta te ope ware ki to kainga, hoatu to kai rauhi mana, ma kona koe ka rangona e nga nohoanga tangata e haere ai ia. Haunga te rangatira, ko tona mana rangatira mana e hoatu he kai mana, nona hoki ena taonga. E kore ia e waiho hei korero mana te kai, te manaaki a te tangata. E kite koe i te nohoanga i nga ware haere hei hoa kaitahi mo ratau. Kuaa hei whakaititia te tangata i runga i te taunga kai, engari whakanuia ia e koe. Ko te taonga tenei o o tipuna, o te Kakaho, o te Whatahoro, o to papa o Tutepaki-hirangi i mihia ai e te tangata. Ka raruraru a Mahukea ki a Roimata i a matau i te Kopi, ka ara te taua kia patua a Roimata. Ka ki to papa: "E ta ma! kaati: waiho taku taina hei karopatu moku. hei homai wahie moku. He aha te wai, he maringi tana hanga, ka takoto tonu te ipu te tahaa. Ka pa he ipu pakaru, he tahaa pakaru, engari tena." Ka ora a Raniera Roimata i konei i to papa: mei kore, kua mate noa atu.

He kupu tohutohu pai enei hei manaaki ma tenei whakati-puranga i roto i te wa o te pakeha nei.

He mea Panui e Rev. F. A. Bennett, he mea ta e Cliff Press,
Queen Street, Hastings, H.B.

TE TOA TAKITINI

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

Te Utu mo te Pepa 6/6 i te tau.

Me penei nga reta "*Te Toa Takitini*," Box 300, Hastings.

2

TE TOA TAKITINI. Hepetema 1, 1923

NGA KURA MAORI.

Na A. T. Ngata, M.A., M.P.

KO enei pitopito korero he mea tango mai i te ripoata a te Minita mo nga Kura, i whakatakotoria ki te aroaro o te Paremata i te 13 o nga ra o Akuhata nei. E whakaatu ana i te ahua o nga kura kei reira nei nga tamariki o te iwi Maori e whakaako na ana i nga ra mutunga o te tau ka taha nei.

Ko te maha o nga kura Maori (village schools) 127: e iwa nga kura mihana: tekau nga kareti penei i Te Aute me Hukarere. Ko te maha o nga kura Kawanatanga (public schools) i uru ai he tamariki Maori e 643. Ko te maha o nga tamariki Maori i haere ki enei kura i te tau ka taha nei, koia tenei:—

Ki nga Kura Maori (village schools)	..	5,347
„ Kura Mihana		363
„ Kareti		413
„ Kura Kawanatanga (public schools)		5,917

12,040

Kei waho atu i enei nga tamariki Maori kei nga Kareti pakeha, kei nga High Schools. Tokotoru i nga Kareti Nunui (University): no tenei tau ka toko-ono ratau.

Ko te kupu nui o taua ripoata, ko te mihi ki te ora o te iwi Maori: ko te tohu tenei e tata ana ki te 700 te nukunga ake o nga tamariki Maori i haere ki te kura i te tau 1922 ki runga ake i o te tau 1921. Ko tetahi kupu nui ko tenei kua kitea kaore i rite te kaha o nga tamariki Maori e haere ana ki nga Kura Kawanatanga ki nga tamariki i haere ki nga Kura Maori, i ata wehea nei mo nga tamariki Maori. Kaore e tino arotia ana e nga mahita o nga Kura Kawanatanga nga tamariki Maori, e parea ake ana ki tahaki. Engari i nga Kura Maori e tapatahi ana te whakaaro o nga mahita ki te whakaako i te reo pakeha, ki te ata titiro hoki i te hinengaro Maori me nga huarahi e tomo atu ai ki roto te maramatanga ki nga whaka-akoranga o te taha pakeha.

Ko te mea miharo ia ko te ata tutuki o te kupu nei na, he tokomaha i karangatia, he torutoru i kowhiria. O te tekau-marua mano nei tokoono ano kei nga Kareti Nunui o te pakeha: e wha rau ano kei nga kareti i raro iho, kei Te Aute nei, kei enei momo Kareti. Kaore he taimaiti i nga Kura Mahi paamu i tenei motu, i tawahi ranei. Kotahi ano hei nga Kareti ako

mahi mihini, ko te tamaiti a Peneti. Kaore he mea i te whakako i nga mahi o nga Whare Mahi Pata: kaore he mea i te whai i nga huarahi nunui o te mahi hiko, o nga waea rere-rangi, o nga waea korero takiwa: kaore he mea i te whai i te hohonutanga o te mahi ruuri whenua. Nga tini huarahi e takahia nei e nga tai-tamariki pakeha i te ra, i te tau, kaore i te puehu i te tapuae Maori. He aha? He kore e taea e te hinengaro Maori? E: ka taea. He aha? He kore arowhata hei pikinga: he kore huruhuru e rere ai te manu: he taimaha rawa ki te waiho ma nga matua anake te kaha. Na reira ka pae noa te nuinga ki te huarahi, kaore e tutuki ki te pito o te whainga.

Koia ra te tino take o te taha ki te matauranga hei whakaroanga i roto i nga ra nei. Tenei pea te ra e matara ai tetahi putea nui a te iwi Maori, kia riro ma te iwi Maori ano e whakatakoto he kaupapa, ara, e whakaara he arowhata hei pikinga mo a ratau tamariki. Kua kitea ake tetahi putea i Poneke nei, engari kei nga ture e herehere ana. Waiho ma nga ture ano e wewete.

NGA PAPA TIO.

KUA kokiritia e te Minita mo nga Moana (Minister of Marine) tetahi pire hei whakatikatika i te Ture Hi-ika (Fisheries Act). Kei roto tetahi rarangi e pa ana ki nga toka tio. Ko te whakamarama poto tenei o taua rarangi:—

(1.) Ka ahei te Kawana ki te kahiti, ki te wehe i tetahi wahi o te moana, e paria ana e te tai, a e pa tata ana ki tetahi kainga Maori, hei wahi rahui tio, e ahei ai ko nga Maori anake e mahi i nga tio o taua wahi hei kai ma ratau.

(2.) Ma tetahi Komiti Maori o nga Maori e noho tata ana ki taua papa tio, e whakahaere ona tikanga: a, ma te Minita mo nga Moana e whakamana taua Komiti.

(3.) Ko nga mahi ma te Komiti, he tieki i taua papa tio, he whakahaere i nga tikanga me nga wa tika mo te tangohanga i nga tio o taua wahi, a, he pupuri he whakahaere i nga moni e puta mai nga tio o taua wahi e hokona ana.

(4.) Mehemea ka kitea e te Komiti kua nui rawa nga tio rarahi, kua nui rawa atu i te kaha o nga Maori ki te kai, ka ahei ratau ki te hoko i etahi o aua tio ki te Minita, a, ko nga moni e puta mai e pupuri hei whakahaere i nga tikanga mo taua papa tio.

(5.) Kaua e whaimana te Komiti, tetahi Maori ranei ki te hoko ki te tapae atu ranei ki te pakeha i etahi tio o taua papa tio, haunga ia te mana o te Komiti i raro i te mana o te rarangi (4) i runga ake nei.

(6.) Ko te tangata e takahi ana i nga tikanga o tenei ture ka whainatia kia utu i te moni kaua e nuku atu i te £20.

Na, i te kokiritanga o te piri, he kupu i roto, kia tino rahuitia nga papa tio nei i waenganui i te 1 o nga ra o Noema me te 28 o nga ra o Pepuere. I whakahengia tenei e Tau Henare, Mema mo te Tai-tokerau, i te mea ko te wa tonu tera

e rite ana mo nga hiahia o nga Maori i te raumati. Heoi whakaaetia ana e te Komiti mo nga Mea Maori kia whakatikatikaina kia takoto penei, ma te Komiti Maori e whakaae nga wa hei rahui tanga mo nga papa tio nei.

Ko te ture tahito mo tenei take no te tau 1894, he penei ano tona aronga, engari ko te wahi hou o te pire hou nei, ko te whakaturanga me te whakawhiwhinga ki te mana i tetahi Komiti Maori, hei whakahaere i nga tikanga o nga papa tio e rahuitia ana e te Kawana ma nga Maori.

NGA TOKA KUKU.

Na, ka waiho mai te tauira o nga papa tio nei hei maharahara ma nga Mema Maori mo te taha ki nga toka kuku e tata ana ki nga kainga Maori, e waiho ana e te iwi Maori hei kai ma ratau. E tika ana hoki kia whaituretia pera i nga papa tio, i te mea ko enei etahi o nga tino kai a te iwi Maori. He poto rawa te wa i tenei Paremata hei akinga i tenei take engari tera e whakahaerea. Ki te whakaaro ko te mea tika kia riro ma te Kooti Whenua Maori e whakatau te ropu e tika ana hei rahui, hei whakahaere i nga toka kuku: kei te mau tonu hoki nga maramatanga i enei ra mo nga tikanga rahui nei, me nga tangata e tika ana hei mana mo aua toka kuku. Ki te tautohetia, ka marama noa atu te Kooti Whenua Maori ki te whakatau i runga i nga tikanga Maori. Na, waiho tena take hei maharahara ma nga Mema. Kei te marama te whakataki mai i runga i te Tiriti o Waitangi: engari hei apiti atu i tenei ra, ko te wahi e kaha ai te titiro mai a te pakeha e manaakitia mai ai hoki tenei take ko tenei kupu, he oranga tenei no te iwi Maori mai i ona tipuna.

NGA WHENUA RAUPATU.

KU A whakahaerea mai tenei take i era atu tau. Me ki ko te Tai-hauauru nana tenei take i hapai kaha i nga ra ka taha, otira ko te kaupapa a Waikato e kume ana kei tawahi te kupu mo te mate o nga iwi Maori i te raupatu. Na, reira he maha nga ope i haere ki tawahi, a i whakahokia mai e nga Kawanatanga o reira: "Hoki atu ki te Kawanatanga o Nui Tireni."

No te tau 1914 ka hapainga tenei take e nga iwi o te Tai-rawhiti, na te Whakatohea i tuatahi. No te tau 1920 ka tutuki te take a te Whakatohea ki te aroaro o tetahi Komihana, na, puta ana te ripoata a taua Komihana, "he iti rawa te hara o te Whakatohea, he nui rawa te whiu."

No te tau 1920 ka pitihana mai hoki a Tuhoe, a no te tau 1922 ko Ngatiawa, ko Ngati-Pukeko, ko etahi hapu o Ngaiterangi, ko Ngamaihi. Na, i whakahaerea ena pitihana i te aroaro o te Komiti mo nga Mea Maori, a puta ana tana ripoata kia tukua enei pitihana kia whiriwhiria e te Kawanatanga.

I tenei tau ka whakaaro a Maui Pomare raua ko Ngata, i te mea kei roto i o raua na rohe pooti enei take, he mea pai kia

rangaia mai nga iwi nana te take ki te aroaro o te Minita Maori i Poneke nei, hei tautoko i ta raua tohe kia whakaturia e te Kawanatanga he Komihana hei uiui whanui tonu i nga mate o nga whenua i raupatutia. Ko etahi hoki o enei take kei te rohe o te Wairoa (Heretaunga) a no tenei tau ka tae mai he piti-hana pera ano a Waitaha, o te takiwa ki Te Puke.

No te 1 o nga ra o Akuhata ka tae mai nga ope ki Poneke, ko Tuhoe, ko Ngatiawa, ko Ngati-Pukeko, ko Waitaha o te Tai-rawhiti. Na i tae mai hoki a Te Rawhiti, mo te taha ki a Waikato, me nga mangai o te takiwa o Waitara. Tokorua nga roia i whakaritea hei wananga i te take ki te Minita Maori, ara, ko C. P. Skerrett, K.C., raua ko Himi (R. C. Sim) mo te taha ki te Tai-rawhiti, ko Te Mete (Smith o Smith and Morison) mo te taha ki te Tai-hauauru. I tae ratau ki te aroaro o te Minita, o nga Mema Maori hoki, a i whakatakoto i nga take i tika ai kia whakaturia e te Kawanatanga he Komihana whanui tonu.

He pai hoki te whakautu a te Minita Maori, me waiho mana e whiriwhiri e whakatakoto hoki ki mua i te Kawanatanga. Ko tona mea hoki, ko nga take e puta mai i a Ngata raua ko Pomare ki te Paremata he take era e whakaaronuitia e te taha pakeha, chara hoki raua i te tangata whiu noa i te kupu.

Ki te whakaaro iho tera e waimarie tenei tono, a tera e whakaarahia e te Kawanatanga he Komihana uiui.

Ko nga kaumatua i tu ki te tautoko i nga korero a nga roia, ko Te Hurinui Apanui mo te taha ki a Matatua katoa: ko Te Kapo mo te taha ki a Tuhoe, ko Tiaki Rewiri mo te taha ki a Ngatiawa, ko Pouawha Meihana mo te taha ki a Ngati-Pukeko, ko Moho Wihapi mo te taha ki a Waitaha o te Puke, ko Te Rawhiti mo te taha ki te Tai-hauauru.

HE PITOPITO KORERO.

AROA KIA TAWA.

I RUNGA i te tono a nga Mema kua whakahuatia nei mo te Poari o nga Moana o te Arawa kua utua e te Minita Maori ki a Tawa (Kapene Mea) te moni £100, ma te Poari o te Arawa e whakaea, ina puta tana tahua ki tona ringa. Ka puritia tenei moni i roto i te £2000 i whakaaetia e te Kawanatanga hei whakaea i nga raruraru o te whakahaerenga a te Arawa i tana keehi.

POARI O TE ARAWA.

Ko nga mema o te Poari o te Arawa i whakahuatia ra i te hui ki te Whakarewarewa i te Maehe ka taha nei, kua maunu i o raua tuunga, ko Rev. Piri Munro, he kore e watea mai i nga mahi a te Hahi i te rohe o te Wairoa, raua ko Raniera Kingi, kua whakaingoatia tera hei Hekeretari mo te Poari. Ko te tuunga o Hiu Makepeihana kei te tarewa, e tatari ana ki te whakautu o te tono kia whakaturia ia hei pirihihana mo te

takiwa o te Whaiti, hei kai-riiwhi mo A. M. Grant (Karaati) i aitua ra i runga i te rerewe i Ongarue.

DR. RANGIHIROA.

Ko te Rangihiroa tetahi o nga tangata i kowhiria e te Kawana-tanga o Nui Tireni hei haere ki te hui o nga tohunga o ia mahi, o ia mahi, ka hui ki Ahitereria i tenei marama (Science Congress). No te 3 o nga ra o te marama nei raua ko te hoa wahine i rere atu ai te tima i Akarana ki Poihakena.

HE TIATI HOU.

Kua whakaturia a Herora Kaa (Harold Carr) o Turanga hei Tiati mo te Kooti Whenua Maori. He iramutu tenei no Timi Kara. Kua maha ona tau e noho ana hei Kai-rehita mo te Kooti Whenua Maori i Turanga, a no muri nei ka whakaturia hei Komihana. Ko ia tetahi o nga Komihana nana i whakahaere nga mahi whakatopu paanga o nga whenua o te Urewera: kua mahi hoki ia i nga kaupapa whakatopu paanga o te rohe o Ngati-Porou.

KORERO HEI PEREHI.

I tae a Te Raumoa raua ko Ngata ki te kainga o Te Peehi (Eladon Best) i te ahiahi o te 14 o nga ra o Akuhata nei, kia kite i nga pukapuka i kohikohia ai e taua kaumatua nga marama korero o etahi o nga waka nei. Kei reira te hanga nei a te korero, e tatari ana ki te wa e taea ai te perehi, kia kite te ao. Kei reira nga pukapuka whakapapa o Tuhoe, o etahi atu iwi hoki. Tenei ake te ra, e koro, ka tutuki to whakaaro.

HE MIHI KI TE TOA TAKITINI.

Kua tae mai te reta a Revd. Hemi Makewiremu, B.A., o te Kareti Minita o Hoani i Akarana tuku mai i te pauna hei awhina i te pepa, me te whakamihhi ki te pai o nga korero o te pepa. Kei te neke haere tonu te pai o te pepa ki tana titiro.

HE PATAI NA MAKEWIREMU.—“Kaore he tamaiti kotahi o te Pihopatanga o Waiapu i te Kura Minita, Akarana. Ki te matemate o koutou minita Maori, o tena Pihopatanga, ka rapu koutou ki whea i etahi tangata hei whakakapi i o ratou turanga?”

Atirikona Hokena. Kanui te taumaha o te mate o to tatou hoa o Te Hokena i Akarana. Kei te mihi atu *Te Toa Takitini* me te tumanako kia tau nga manaakitanga a te Atua o nga whakamarietanga ki tenei o ana pononga.

HE MIHI.—“No nanahi tonu nei au i kite ai i te pepa nei, engari taku kitenga, mahara tonu iho au ae, koia rawa ano he tino taonga *Te Toa Takitini*.”—Mere McPhee.

PIHOPA O WAIAPU.—Kanui te mate of to tatou Pihopa. Ka toru nga wiki e takoto ana. He uaua te kite o te tangata i a ia. Kua kore ana takuta i whakaae ki a tae ia ki te Hinota. Ma te tere rawa o tona mama e whakaaetia ai. He nui no nga mahi ka ngehe katoa tona tinana me tona hinengaro. Kia

mahara ki to tatou Pihopa i roto i a tatou inoi.

HINOTA O WAIAPU.—Kei te 14 o nga ra o Hepetema nei ka tu te Hinota ki Nepia. Hei te 13 o nga ra ko te hui a nga Minita Maori me nga mangai-reimana ki Nepia ano.

MONI MO TE TOA TAKITINI.—Kei te haere mai nga Minita ki te Hinota i Nepia. Hoatu a koutou moni ma ratou e mau mai.

HINOTA O AKARANA.—Hei te Paraire, Oketopa 19, ka hui te Hinota ki Akarana.

MO PATUTAHU ME AORANGI.

KEI te haere nga uiuinga a te Kooti Whenua Maori i tenei wa i raro i nga rarangi ture in hangaia i tera tau mo nga whenua nei. Ko te whakawa mo Aorangi to mua, otira i te hikihihi haere o nga mahi a te Kooti ka roa haere tena keehi. Kei nga ra mutunga o Akuhata nei pea te whakatotia ai te hikoinga tuatahi, ara, te uiuinga a te Kooti o raro. Kaore hoki e kore te tawhai atu a te hunga e mamae i ta tera Kooti whakatau ki te aroaro o te Kooti Piira. Ma tena e whakaora. E kore hoki e taea te pehea: ko nga tikanga ano tenei o tenei tu mahi.

Ko te keehi o Patutahi no te 16 o nga ra o Hurae nei ka whakahaerea ki Turanga, ko Tiati Paraone te kai-whakawa. Ko nga keehi nunui na Rongowhakaata, na te Whanau-a-Kai. No te wiki tuarua o Akuhata ka puta te whakatau a te Kooti, a whakataua ana ki nga mea o Rongowhakaata i whainoho ki runga ki te whenua. Kei konei ka kotia e te whakahe a te Whanau-a-Kai, a ka whakaaetia e te Tiati kia piira ratau ki te Kooti Piira i runga i tenei kaupeka o te whakatau. Ko te tikanga ia kia whakatutuki rawa te Kooti i tana mahi, ara, kia whakahaerea nga rarangi ingoa a Rongowhakaata tae noa ki nga hea: kia kotahi ai tawhainga atu ki te Kooti Piira o nga hunga katoa i mamae. E kore hoki e taea te pehea tenei whakahaere. Ko te ahua o Patutahi akuanei ka pera i Mangatu, ka toru, ka wha hikoinga ka tutuki ai. Ko tana hanga akuanei he roa, he kai-moni, he whaka-mamaeroa.

Ko te wahi hoki kei te toe o nga whenua nei, ko te whakautu o te patai nei na, e hia te moni hei utunga ma te Kawanatanga ki nga tangata e kitea e te Kooti e tika ana kia whiwhi i nga painga. Ka whakatakiroa nga Maori, me a ratau Tiati i te whakautu o te patai a te Kawanatanga, ara, ko wai nga Maori hei korero mai ki te Kawanatanga mo te taha hei whakaea ma te Kawanatanga, ka roa hoki te whakautu a te Kawanatanga. Kei te pai: kei roto hoki i o koutou ringa nga mea nei e poipoi ana i enei ra. Waiho kia whakaputa ana tena, tena i tona mamaoa, kua maha nei nga tau e papunia ana.

NGA TAKARO.

KOI riri mai te hanga koroua nei ki enei korero: he korero mo nga takaro a a tatau tamariki. No enei ra ratau i koroua ai: ara ia nga ra "o te huinga o aku turi, o taku rangi marohitanga." Ka "tuku tenei ratau ka popopo, ka paewaitia," ka tata te heke ki to te tangata takotoranga, e whanga ai ki te whakaarahanga, a te ra whakamutunga. E ki ana a te Matorohanga i takaro rawa hoki nga atua, i ta potaka, i neti, i whai, i takaro i era atu takaro. Na te pakeha ia te whutu-pooro, te hooki: na ka waiho nei hei takaro tauwhainga ma te ao-maori, ma te ao-pakeha. I kiia a Parata he porangi, mo tana whakatakanga i tetahi ope Maori hei purei whutu-pooro ki Ahitereria. Otira kua whanau mai i roto i te tikanga a Parata, ko tenei taonga nui, ara, kua kitea mai te iwi Maori e nga tohunga o te pakeha, ko ratau tetahi iwi toa ki taua mahi. I te 4 o nga ra o Akuhata nei ka tauwhainga te hunga whiriwhiri o Aotearoa ki te hunga whiriwhiri o te Waipounamu. Toko-ono nga Maori i uru ki to Aotearoa nei, ko Peina, ko Potaka, ko Timi Mira, ko Gemmell, ko Hakopa, ko Bevan. Ko matau i kite i taua takaro, a i kite hoki i te kaha, i te tau o nga Maori ki te purei i roto i nga pakeha. Na, i te mutunga o taua purei ka kowhiria te ope o Nui Tireni, kua huaina nei ko te "All Blacks" hei tauwhainga ki New South Wales a te 25 o nga ra o Akuhata nei. Tokorima o nga Maori nei i uru ki taua ope Na, he mea nui rawa tenei. Ko te torutoru o te iwi Maori, ko te tawhiti o ratau i nga tirohanga kanohi a nga tohunga kowhiri otiia kua riro mai ia ratau e rima nga tuunga o roto i te tekau-ma-rima. Ko te hua tenei o te porangitanga o Parata: na tona whakahaere i whakakite te rawe o nga tamariki Maori. Tena e tama ma! e tapa i koutou!

Na ko te "hooki" he takaro hou ki nga takiwa Maori, no muri noa mai nei i te whutu-pooro i timata ai. Na i te purei a nga tamariki wahine ka puta te toa o te tiima o Turanga. Ko tetahi o nga tamariki wahine o taua ropu he tamahine na Hamiora Hei. No tenei tau ia ka whakawhiti ki Otepoti (Dunedin) ki te Kareti i reira. He tamaiti toa hoki ki te hooki. Kitea rawatia ake ko ia tetahi o te tiima kowhiri o te Waipounamu i purei ki te tiima kowhiri o Aotearoa. Tena e hine ma! e tapa hoki i a koutou!

TE KEREEME A NGAI-TAHU.

ITERA tau ka whakatatutia etahi wahi o te ripoata a te Komihana nana i uiui nga kereeme o Patutahi, o Aorangi, o Waipuku-Patea, o te whenua raupatu o te Whakatohea, o te Kereeme hoki a Ngai-Tahu. Ko nga mea e mau mahara ana ki taua ripoata kei te mohio i puta te kupu a te Komihana, he tika taua kereeme, a me utu e te Kawanatanga te moni e £354,000, hei whakaea i taua kereeme. I te taimaha o te Ka-

wanatanga i te kore moni i te tau ka taha nei, ka whakaarohia kia whakatarewatia taua kereeme, kia tae ki te wa e ahua mama ai te Kawanatanga, ka whakatutuki ai i te ripoata a te Komihana. Na, i tenei tau ka tirohia tera pea e mama, koia ka whakatakotokotoria tetahi kaupapa whiriwhiri. Kei te maramatia ehara te ripoata a te Komihana i te whakatau na tetahi Kooti whaimana i raro i te ture, e taea ai te whiu te Kwana-tanga, ina kore e rite i a ia taua whakatau. Ehara te ripoata a te Komihana i te whakatau na te Kooti, engari he kupu tohu-tohu mai na tetahi ropu ki te Kawana ratau ko ana Minita: a ma ratau ano e whakaae te kupu tohutohu ra, ka whawhao ai ki roto i tetahi ture, katahi ka whaimana ai.

Na, kei reira e tarewa ana te kereeme a Ngai-tahu i tenei wa. Kei te kimi te Kawanatanga i tetahi kaupapa e ahua mama ai ki a ia, ara, ki te Tominiona: kaore hoki he moni i te haupu hei whakaea i tenei kereeme. Kei te whakaaro pea hoki te Kawanatanga ki tetahi wahi o te ripoata a te Komihana, i kiia ai, na te whakaaro ki nga kura, ki nga takuta, ara ki nga take whanui hei oranga mo Ngaitahu i tirohia paitia ai ta ratau kereeme. Na, ko Ngaitahu e tohatoha nei i nga motu e rua, kei te whakaaro me heke katoa mai te moni nei ki roto i te waha o tena o ratau, a, ma tetahi Kooti e kimi e whakatau hoki, ko wai ma hei kai i taua moni, a kia pehea te rahi o te manga ma tena ma tena. Kei te tika tetahi wahi o tera tumanako a ratau. Otira e tika ana hoki te Kawanatanga kia wehe i tetahi wahi o taua moni hei tahua mo nga take nunui, penei i nga kura, me nga hohipera me era atu tikanga e pa whanui ana ki te iwi.

TE RIPOATA A TE KAI-TIAKI MAORI.

(REPORT OF THE NATIVE TRUST OFFICE.)

KUA takoto mai te ripoata me te kaute a tau a te Kai-tiaki Maori, e whakaatu ana:—

A.—NGA MONI KEI RARO I TE MANA O TONA TARI.

Ko te toputanga o nga moni kei raro i te mana o tona tari, koia tenei:—

	£	s.	d.
Ture Rahui Whenua o te Tai-hauauru, 1892	90,444	16	10
Nga Rahui Maori, Ture 1882	45,065	9	11
Te Ture Whenua Maori 1909, Wahi 10 ..	164,228	3	11
Nga Moni na nga Poari Whenua Maori i tuku ki te Kaitiaki Maori	484,294	9	9
Era atu kaute	268	7	4
Moni Rahui (Assurance Fund)	24,226	13	4
Moni Rahui (Investment Fluctuation) ..	2,617	10	6

£811,145 11 7

Na, he wahi iti o enei moni kei te takoto tinana. No te wa i mua atu i te Kaitiaki Maori ka tukuna ki etahi huarahi. Ko nga takotoranga enei o aua moni:—

	£	s.	d.
Kei nga mokete Kawanatanga	65,000	0	0
Kei nga Ropu Takiwa	195,290	0	0
He mea tuku mokete i runga i etahi punga motuhake	500,476	13	11
Itarete	11,695	13	11
Tinana moni kei te whangai ki etahi tikanga itarete	30,000	0	0
Toenga moni kei te Peeke	7,749	12	3
Era atu kaute	71	0	6
	863	4	3
	£811,145	11	7

Koia i kore ai e hohoro te ea o nga tono mokete moni ki te Kaitiaki Maori: koia hoki i tono ai nga Mema Maori i tenei tau kia awhinatia te Kaitiaki Maori e te Kawanatanga, kia tapiritia mai etahi moni Kawanatanga ki te taha o a te iwi Maori, e mau mai nei i roto i te ringa o te Kaitiaki Maori. Na kua whakaaetia e te Minita Maori tenei tono, a kei te whakahaerea he rarangi i roto i te Pire Horoi Maori i tenei tau. Ahakoa he iti hei timatanga mo tenei kaupapa, i te mea kua whakaaetia hei kaupapa. Ko te kaute tenei o nga moni wiini o te tari o te Kaitiaki Maori: e kiia nei ko te Profit and Loss Account:—

TE KAUTE O NGA MONI I HUA MAI.

	£	s.	d.
He komihana mo nga mahi i mahia e te Kaitiaki Maori	4,244	19	3
He toenga no nga itarete i hua mai i nga moni e mocketia ana	14,485	2	11
	£18,730	2	2

NGA MONI I WHAKAPAU.

	£	s.	d.	£	s.	d.
I nga kaimahi o te tari me te Kaitiaki Maori	4,960	7	11			
I nga waea, perehitanga pukapuka, moni haereere, me era atu tai- maha o te tari	1,267	19	10			
I era atu raruraru	12	8	3			
	6,240	16	0			
To toenga, ko nga moni wiini enei o te tari	12,489	6	2			
				£18,730	2	2

Na, i raro i te ture otera tari ka wehea tenei moni wiini hei tieki mo nga raruraru e tupono mai a nga ra kei te heke iho, hei whakatikatika hoki mo nga moni e hapa ana i roto i nga whakahaere o te tari. Ki te kore he raruraru e tupono mai i roto i nga tau kotahi tekau ka taka atu enei wiini ki roto i te putea nui o te Tominiona.

Heoi kei te tono nga Mema Maori, i te mea he wiini enei i whakamahia i runga i nga moni a nga Maori anake, me wehe mai tetahi wahi hei awhina i nga tikanga nunui, hei painga mo te iwi Maori, ara, hei awhina i nga kura, a hei awhina i te tahua moni e whakatakotoria ana hei perehi i nga korero Maori nehera.

WAIHO NGA KOTIRO I ROTO I TE PA TUWATAWATA.

(*Na Moihi te Matorohanga.*)

HE kupu tohutohu enei na te Matorohanga, he mea tango mai hei kupu korero mo ta tatau pepa:—

E ta ma! he kupu poto tenei naku ki a koutou. Kaua hei whakaae ki te tuku i a koutou kotiro kahurangi ki waho. Waiho i roto i te pa tuwatawata noho ai. Ma ena e tu ai te ahi o te marae; ma ena koutou e naumai; ma ena koutou e mahana ai. Koia au e ki atu nei, waiho i roto i te hapu, i te iwi, te whakamoe tane ma a koutou kotiro. Titiro atu ki a Maota-i-te-rangi, ana tonu atu: ki a Maata i a te Tatere, ana tonu atu: ki a Riria i a Takihi, ana tonu atu. Mei whai uri hoki to koutou tuahine a Taraipine, i moe ra i a Tareha, ko te pera ano te ahua. Ka tahuri tonu mai nga uri me nga mokopuna ko koutou he patunga. Koia au i whaikupu ake ai ki a koutou mo tenei taha. Engari a koutou tamariki tane, makaia atu ki waho ena. Hei nga manga nunui te titiro wahine ma a koutou tamariki tane, te take o tenei motu, mo Tane mataura, mo nga tutaki-takinga iwi nui, mo nga rongo taketake, kia kore ai e taea te takahi.

TE ROPU HOKI MAORI.

Ki te Etita.

E hoa tukua atu enei korero kia rongo mai nga *Toa Takitini* kei o marae maha ki nga mahi ngahau o roto o enei wa.

No tera tau ka taka te mahara i nga tamariki a Te Keepa Winiata o Omahu ara Te Irimana raua ko tona tuahine ko Te Hokimate kia tapaetia e raua etahi "Silver Cups" e rua e £45 te utu, hei whakataetae ma nga tiima hockey, tane, wahine hoki, o roto i te rohe o Tamatea. Ko nga tiima i wiini i tera tau ko Matariki o Korongata to nga wahine, ko Te Y.M.P. o te Paki Paki to nga tane. No tenei tau katahi tonu nei ka mutu nga purei a he nui te kaha me te painga ake o te purei i tenei tau.

Koia tenei ko te whakawhaititanga mai i nga kaute.

IRIMANA'S CUP.

(Tiima tane.)

	Played.	Won.	Lost.	Drawn.	Points.
Matariki	5	1	1	3	5
Huia	5	2	1	2	6
Y.M.P.	5	3	0	2	8
Kahuranaki ...	5	2	0	3	7
Whatuiapiti ..	5	3	0	2	8

(Rite tonu te Y.M.P. raua ko te Whatuiapiti a e tika ana kia purei ano raua.)

HOKIMATE CUP

(Tiima Wahine).

	Played.	Won.	Lost.	Drawn.	Points.
Matariki	3	2	0	1	5
Huia	5	1	0	4	6
Y.M.P.	5	1	2	2	4
Kahuranaki ...	5	3	0	2	8
Whatuiapiti	5	0	1	4	4

Kia tau nga manaakitanga kia koutou me o koutou kaumatua a kite kite noa tatau a tera tau. Heoi ano Na Hori Tupaea. Tumuaiki o Te Ropu Hoki Maori o te rohe o Tamatea.

TE MIHANA WHAKAORA.

TURORO MA! WHAKARONGO!

HE kupu tohutohu enei ki a koutou e whakaaro ana ki te maumai i o koutou mauuitanga ki a Te Hikihana a te wa e whakahaeretia ai te Mihana Whakaora.

Kia mahara kaore i a Te Hikihana ake te ora mo koutou. Ko te mna whakaora kei a Te Karaiti, he mea tuku mai nana ki te mana whakaora kei a Te Karaiti, he mea tuku mai nana ki tana Hahi. Kua karangatia a Te Hikihana hei kai-whakahaere mo taua mana whakaora i tenei wa i roto ano i nga whakahaere a te Hahi.

1. TE WHAKAHAERE O TE MIHANA.—Hei nga ata nga karakia o te mihana whakaora a Te Hikihana, i roto ano i nga whare-karakia nunui o te Pihopatanga. I enei karakiatanga ka mauria mai nga turoro ki te taiepa o te Aata (altar rails), ka whakapa a Te Hikihana i ona ringaringa ki te turoro, me te inoi ano hoki. I muri i a ia ka whakahuatia te manaakitanga a te Hahi e te Pihopa, e tetahi ranei o nga Piriti. I te ahiahi awatea ka haere a Te Hikihana ki nga kainga ki te hohipera ranei, ki nga turoro kei runga moenga e takoto ana.

Kaore e hapa te ora o te rewharewha me te maremare i te **WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE**— 1/9, 2/9 patara.

Ko koutou ko nga turoro e hiahia ana kia uru koutou ki te Mihana Whakaora me tuku atu o koutou ingoa ki o koutou Minita i roto i o koutou pariha. Kua hei takaroa.

Me matua ako rawa koutou i etahi o nga kaupapa hohonu o te whakapono, ka whakaaetia ai koutou kia uru ki nga whaka-haere o te mihana. Mehemea kei roto koe i nga ringaringa o tetahi Takuta, me whakaatu koe ki a ia i to hiahia kia tae koe ki te Mihana. Kaore a Te Hikihana e whakahe ana ki nga takuta, engari e mahi tahi ana ratou i nga turoro. Ko te matauranga o nga takuta na te Atua i homai hei painga mo te tangata.

2. WHAKATIKATIKA I A KOE.—Ki te whakaungia koe e te Pihopa, me matua ako nga kaupapa o te whakapono ka ahei te haere mai ki te whakau. Kia pera ano hoki te kaha o to whakaaro kia whiwhi koe ki nga manaakitanga o tenei mihana. Tono atu to Minita kia haere mai ki te ako i a koe. Kua hei wehi ki te whakaatu ki a ia i o he, kia murua atu ai, kia watea ai tou wairua i nga whakararu a te ao, a te kikokiko a te rewera. Kua hei ngakau ruarua.

3. WHAKAMARAMA O TE MIHANA WHAKAORA.—Kei te mohio a Te Hikihana kua homai tenei mana whakaora kia a ia, kaore hei painga mona ake, engari kia waiho ai ia hei pononga ma te Atua hei whakaputa ano i tenei mana i roto i te Hahi a te Atua. Kei konei tonu to tatou Ariki e mahi ana e whakaora ana i nga mate o te wairua o te tinana, pera ano me ia e mahi ra i a ia e noho ana i te ao nei. Ko te ingoa tika a tenei mahi whakaora, ko te “Whakaora Wairua.”

(a) Tuatahi, ko tenei whakaora e pa tuatahi ana ki nga mate o te wairua—te hara, te whakapono kore, me era atu he o te wairua.

(b) Tuarua, ko tenei whakaora me na roto atu i te wairua ka tae atu ai ki te tinana. Ka haere atu te mana o te Karaiti hei whakaora i te wairua hei whakaora hoki i te tinana.

4. TIROTIROHIA A KOUTOU MAHI.—Kei te whakarite ranei koe i nga hiahia o te Atua mou?

Kei te mau ranei koe ki te inoi?

Kei te korero ranei koe i nga Karaipiture, me te rapu i te reo o to Matua kia a koe?

He aha koe i kore ai e whakaungia kia tango ai koe i te Hapa a te Ariki?

Mehemea e tango ana koe i te Hapa a te Ariki, e tino kaha ana ranei to whai kia tata atu koe ki a Te Karaiti?

Kei te pupuri ranei koe i nga kaupapa o te Hapa a te Ariki, ara i te ripeneta, i te whakapono, i te aroha?

Whakaritea enei ahuatanga kia riro mai ai i a koe te manaa-kitanga a te Atua.

5. ERUA NGA TINO KAUPAPA ko te ripeneta ko te whakapono. Kia mau enei kaupapa e rua, ka ahei ai te haere mai ki te Mihana.

Korerotia a Hemi 5: 14-17. E rua nga kupu nui, ko te whaki i nga hara, ko te inoi whakapono.

I nga whakaoranga a te Karaiti i roto i nga Rongo-pai, e rua nga tino kupu, he whakamahara mo te hara he whakaoho i te ngakau tumanako.

(a) TE REPENETA.—Korerotia a Matiu 9: 1-8 (Maka 2: 1-12). Tera ano etahi ahuatanga kaore pea koutou i te mahara he hara. Ara te ngakau puhaehae, te whakaaro kino ki etahi, te whakapono iti ki te Atua.

(b) TE WHAKAPONO. Korerotia a Matiu 7: 7-12 8: 8: 1-17; 9: 27-31. Maka 10: 46-52; 11: 20-26. Piripai 4: 58. Ia 2 Koriniti 12: 8-10, kaore i tangohia atu te mate o Paora, engari i homai he kaha ki tana wairua, ranea tonu tona atawhai. Ko etahi turoro kaore nei i taea o ratau mate e nga takuta kua ora i roto i nga Mihana. Kia mahara ano ki te korenga o to tatou Ariki e ahei te mahi i etahi merekara i runga i te ngakau whakapono iti o nga tangata o aua wahi. (Maka 6: 5-6). Ka te nui o te whakapono ka taea nga mate katoa.

(c) TE INOI.—Kia mau ki te inoi. Inoi mo te Kai-whaka-haere o te Mihana, inoi kia tau nga manaakitanga ki nga Mihana. Inoi mo nga turoro katoa ka maua mai ki te Mihana. "Inoi koutou tetahi mo tetahi." (Hemi 5: 16). Haere ki nga huihui a te Hahi e whakahaeretia ana mo te Mihana.

(d) Kia whai mahi ki te Atua. Tirohia nga hua o nga whaka-oranga a te Karaiti; Ruka 4: 39. Te marangatanga o te hunga-wai wahine o Haimona i tona mate, kei te taka mea ma te Karaiti. Nga wahine ra a Hoana me Huhana. te oranga kei te mahi i etahi taonga ma te Karaiti (Ruka 8: 1-3).

He whakatupato kei a Hoana 5: 14. Tirohia hoki Hoani 9: 35-38. Ruka 17: 18: 19.

He aha koe i hiahia ai kia whakaorangia koe? Ko te whakahoki tika "kia whai mahi ai ahau ki te Atua." Kia tupato kei homai te ora ka mounoua e koe ki nga huarahi he.

HE INOI MA NGA TURORO.

Ki Te Matua, ki Te Tama, ki Te Wairua Tapu.

E TE Matua kaha rawa, ko koe nei te putake mai o te ora, nau nei hoki i tuku mai tau Tama a Ihu Karaiti hei kai-whakaora mo matou i roto i o matou hara i o matou mate: whakanuia toku whakapono me toku tumanako kia rite ai i a au tau i hiahia ai, kia whiwhi ai ahau ki te ora mo toku wairua me toku tinana i runga i nga mahi pai a tou Wairua Tapu: whakawhiwhia ahau ki te kaha me te ngakau hari i roto i au mahi: Ko Ihu Karaiti hoki to matou Ariki.—Amine.

E TE Ariki e Ihu Karaiti, nau nei i whakora nga turoro me nga mea e whakamamaetia ana, nau ano hoki i tuku te mana whakaora ki nga ringaringa o au Apotoro: homai ki ahau te ngakau ripeneta te wairua whakapono, kia tika ai ki a au tenei whakaoranga e whaahaeretia nei e tau pononga, kia tau mai ai te ora ki toku wairua ki toku tinana, kia rongo tonu ai ahau i roto i aku mahi katoa i te mana o tou aroha nui: e ora nei koe e kingi tahi nei me te Matua, me te Wairua Tapu, kotahi tonu Atua, a, ake, ake.—*Amine.*

E TE Wairua Tapu, te Kai-whakamarie, te Wairua o te Matua me te Tama, nau nei i tuku iho te mana whakaora ki runga ki te Hahi a te Atua; whakaorangia tau mahi i waenganui i a matou; tukuna mai ki a au, me era atu e rapu tahi nei i te ora mo o matou tinana, kia haere mai i runga i te wairua tika me te pono, kia rite ai o matou tinana, hei temepara mou e te Wairua Tapu, e ora mai nei, me te Matua me te Tama, kotahi tonu Atua, a ake ake.—*Amine.*

MIHANA WHAKAORA.

PITOPITO KORERO.

I TE Mihana i Awherika ki te Tonga Nui atu nga mea whaka miharo i kitea.

I Kimberley e 200 nga turoro i ora.

I Johannesburg e 5 nga ra o te Mihana. Ko te tokomaha o nga turoro e mahia ana i tena ra i tena ra 1,200.

I Benoni, kaore i uru nga tangata ki roto i te whare-karakia. He mea tuku mai e te Kaunihera o te taone te paaka, whaka-haeretia ana ki reira te karakia.

I reira tetahi wahine ka 15 nga tau e takoto ana i te mate pararailha. Kua tae katoa nga takuta ki te mahi a ia, a kaore he painga ake. No te Mihana a Te Hikihana, maranga ake ana. I te Ratapu nana tonu i haere ki te whare-karakia ki te whakawhetai ki te Atua.

Ko te reta a tetahi wahine e ki ana: "Ko toku ahua i rite ki te tangata i roto i te ruuma pouri e noho ana. Inaianei kua puta ahau kei te wahi marama noho ai.

I Piritoria te huihui nui o nga iwi Maori. I whakaritea ki te whare-karakia Maori te Mihana. I te nui o te tangata, nekehia ana ki te Whare-nui o te Phipotanga (Cathedral). I te nui rawa o te tangata, hikitia ana ki te papa purei hoiho. Ko te paaka o te Tiatia te poropiti o Te Hikihana.

Ko te tokomaha o nga tangata 10,000. He roa hoki te whenua i haeretia mai ai e etahi. Ka kauwhau mai a Te Hikihana i te reo Ingarihi, e toru ana kai-whakamaori, ma tetahi ki te reo Dutch, ma tetahi ki te reo Zulu, ma tetahi ki te reo Sesuto. Tetahi Mihana whakamiharo ko tenei.

I te aonga ake ka haere a Te Hikihana ki te hohipera mo

nga mate repera. E 800 nga repera i whakapangia ai ona ringa-ringa.

I Pietersburg ano hoki tetahi hui nui o nga iwi Maori. Tekau mano hoki i tera hui i nga ra e rua. Ko te 70 paiheneti o taua hunga he atua Maori o ratou ko te 30 paiheneti he Karaitiana. Engari rite katoa te ihiihi te wehi. E kore e taea te tatau o nga merekara i kitea ki enei hui. E 36 nga kapo i kite. Kotahi te tamaiti Maori i te Karetu, he tino turi, he karurewha hoki. Na te Mihana ka rongu nga taringa, ka hoki nga karu.

Tokorua nga pohe, i whanau pohe mai, a na te Mihana ka kite. Tokorua nga tangata he mea kauhoa mai ki te Mihana. Te paanga o nga ringa o Te Hikihana, maranga tonu ake, haere ana. Ko tetahi tangata he wahangu. Te mutunga o te karakia, ka puta ki waho. ka tutaki ki tana tamaiti, korero tonu atu.

Kotahi te kapo (ko Michael Nicholo te ingoa). I mauria mai e tana wahine ki te Mihana. Ko te tawhiti o to raua kainga i te Mihana e 50 maero. Ka ngenge te kapo nei, ka whakawaha e tana wahine. Ka 30 ona tau e kapo ana. E ki ana ia i te paanga o nga ringa o Te Hikihana raua ko te Pihopa ki a ia ka kite ake ia i tetahi maramatanga e heke iho ana ki a ia, me te kite o tetahi o ana kanohi. Muta rawa ake te karakia, kua kite hoki tetahi.

MARAMATAKA MO NGA RATAPU.

HEPETEMA 2.—RATAPU 14 O TE TOKOTORU.	G
2 Kingi 9. 1 Kori. 12, 1-28.	
2 Kingi 10: 1-32. Maka 6, 1-14.	
9—RA 15 O TE TOKOTORU.	G
2 Kingi 16. 2 Kori. 1, 1-23.	
2 Kingi 19. Maka 9: 30.	
16.—RA 16 O TE TOKOTORU.	G
2 Whkpa. 36. 2 Kori. 8.	
Neh. 1 and 2: 1-9. Maka 13, 14.	
19—RA EMIPA.	V.
21—RA O MATIU.	R.
23—RA 17 O TE TOKOTORU.	G.
Herem. 5. Karatia 2.	
Herem. 22. Ruka 1: 26-57.	
29—RA O MIKAERA ME NGA ANAHERA KATO.	W.
30—RA 18 O TE TOKOTORU.	G.
Herem. 36. Epeha 1.	
Ehek. 2. Ruka 4, 16.	
OKETOPA 7.—RA 19 O TE TOKOTORU.	G.
Ehek. 14. Pirip. 1.	
Ehek. 18. Ruka 8: 1-26.	

Mo te Puru me kai i te WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE—1/9, 2/9 patara.